

West # 3

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door:

UNIE VAN WATERSCHAPPEN

Met medewerking van:

PLATFORM31

Juni 2015 | wvl0615LV055

Special: Bijeenkomst van Leergemeenschap West-Nederland

Water- en Ruimteberichten

Inhoud

Verdieping

Een verslag van de begeleide stadswandeling door Gouda, ter gelegenheid van de derde bijeenkomst van leergemeenschap West op 2 juni 2015

Terugkijken met...

Ariane Fijan (gemeente Gouda), Henkjan Faber (hoogheemraadschap van Rijnland) en Ariane Tuinenburg-Jansen (Rijkswaterstaat) bliken terug

Reacties van deelnemers

Jan Strijker (beleidsmedewerker Water) en André 't Jong (specialist Riolering en Stedelijk Waterbeheer bij Royal HaskoningDHV) vertellen over hun ervaringen

De Gouden Tip

Tips rond het thema van de bijeenkomst: Hoe gaan gemeente, waterschap, ondernemers en bewoners om met de Goudse 'slappe bodemproblematiek'?

Agenda

Dinsdag 23 juni, 12.00 tot 17.00 uur

Leergemeenschap Oost: Overheidsparticipatie. Hoe kan de overheid aansluiten bij burgerinitiatieven en wat vraagt deze nieuwe rol van overheden bij projecten op het snijvlak van water en ruimte?

Locatie: Velp

Verdieping

Wat te doen met een verzakkend historisch stadscentrum?

De oude binnenstad van Gouda is gebouwd op relatief slappe grond. Door de eeuwen heen zijn de gebouwen en straten verzakt. Om te voorkomen dat de verzakkingen tot wateroverlast zouden leiden, is het waterpeil steeds meer verlaagd. Inmiddels lijkt een verdere peilverlaging ongewenst en zoeken de betrokken partijen naar alternatieve oplossingen. Tijdens de bijeenkomst van de leergemeenschap West is de deelnemers gevraagd mee te denken over mogelijke oplossingsrichtingen.

Om de Goudse problematiek te verduidelijken, verlaten alle deelnemers na de lunch het Goudse gemeentehuis voor een stadswandeling langs een aantal karakteristieke locaties. De wandeling wordt geleid door Arianne Fijan van de gemeente Gouda, Henkjan Faber van het hoogheemraadschap van Rijnland en Ariane Tuinenburg-Jansen van Rijkswaterstaat Bodem+.

De eerste bewoners van Gouda, dat ligt bij de samenvloeiing van de Hollandse IJssel en de Gouwe, bouwden hun huizen op kleiruggen in het moerassige gebied. Toen het stadje in de middeleeuwen sterk uitbreidde, kwam er ook bebouwing op de omliggende veengronden. Deze gronden klinken in en zorgen in grote delen van de stad voor verzakkingen. De kleigronden klinken minder in. Daardoor zijn er in de Goudse binnenstad forse hoogteverschillen ontstaan. Zo ligt het minst verzakte deel bijna drie meter hoger dan het meest verzakte.

De deelnemers lopen onder andere langs een markant pand dat op een kleirug staat: het voormalige, vijftiende eeuwse stadhuis op de markt. Dit kalkstenen gebouw is toentertijd gefundeerd op een roosterwerk van zware beukenhouten balken. Halverwege de vorige eeuw bleek dat de de funderingsbalken door de opeenvolgende peilverlagingen niet meer onder water stonden en grotendeels waren weggerot. Hierdoor dreigde het monumentale gebouw in te storten. Tijdens een grootscheepse restauratie is de middeleeuwse fundering dan ook vervangen door betonnen palen die op een draagkrachtige zandlaag staan, dertien meter onder maaiveld.

“Het is belangrijk dat er een breed gedragen omgevingsvisie wordt vastgesteld.”

De volgende stop is op de kruising van de Lange Noodgodsstraat en de Westhaven. Ariane Tuinenburg-Jansen vertelt hier hoe Rijkswaterstaat vanuit het grondwateractieplan van Rijkswaterstaat/Bodem+ betrokken is geraakt bij de aanpak van de Goudse grondwaterproblematiek. De binnenstad van Gouda fungeert als icoonproject voor het Deltaprogramma Nieuwbouw en Herstructurering (DPNH) waar het gaat om het klimaatbestendig maken van stedelijke gebieden met slappe bodem in Nederland. Rijkswaterstaat volgt daarom intensief hoe partijen in Gouda samenwerken om de grondwaterover- en onderlast aan te pakken. Ook heeft Rijkswaterstaat de intentieverklaring historische binnenstad Gouda ondertekend.

Daarnaast is Rijkswaterstaat lid van de brede coalitie die oplossingen zoekt voor de Goudse problematiek. In deze coalitie zitten naast de gemeente Gouda en het hoogheemraadschap van Rijnland, het kennisinstituut KCAF, Deltares en de TU Delft. De volgende partijen ondersteunen de coalitie: STOWA het gemeentelijk ‘Platform Slappe Bodem’ en de stichting Rioned. Ook zijn bewoners en Goudse ondernemers intensief bij de coalitie betrokken.

Om de complexiteit van de Goudse grondwaterproblematiek duidelijk te maken, gaat Arianne Fijan van de gemeente Gouda kort in op de wisselwerking tussen het riool en de grondwaterstand. Het rioolstelsel in de binnenstad vindt zijn oorsprong in de middeleeuwen. Op veel locaties zijn kleine open riolen, zogeheten zijlen, overkluisd. Later zijn deze zijlen vervangen door riolen. Bijna het gehele rioolsysteem ligt onder het grondwater. Aangezien het stelsel niet volledig waterdicht is, zou grondwater

“Een van de ideeën is om een risicopaspoort voor woningen op te stellen, dat duidelijk maakt of een woning gevoelig is voor wateroverlast of funderingsproblemen.”

zonder maatregelen via lekken het riool inlopen. Daardoor zou de grondwaterstand dalen, met nadelige gevolgen voor de houten paalfunderingen. Als de koppen van houten palen droog komen te staan, kan het hout namelijk gaan rotten zoals bij het voormalige stadhuis. Om dat te voorkomen is het rioolstelsel in de Goudse binnenstad ‘opgeboeid’: in het riool zijn muurtjes gemaakt om te zorgen dat het constant vol afvalwater staat en er geen grondwater kan instromen. Een nadeel hiervan is de geringe bergingscapaciteit: er is nauwelijks capaciteit om regenwater op te vangen. Als er extreme neerslag wordt voorspeld, zet de gemeente de schuiven in de muurtjes van het riool open. Op die manier kan het rioolwater versneld worden afgevoerd en ontstaat er extra berging. Zo kan worden voorkomen dat het vuile water uit het riool via overstorten in het oppervlaktewater terechtkomt.

Bij de derde stop, op het hoogste punt van de binnenstad bij de Mallegatsluis, vertelt Henkjan Faber dat ook het watersysteem van de binnenstad weinig marges kent. Er zijn weliswaar twee gemalen met een capaciteit van respectievelijk 70 en 80 kubieke meter per minuut, maar doordat omliggende polders overtollig water op het watersysteem van de binnenstad uitslaan is er toch nauwelijks ‘rek’. Om wateroverlast op de meest laaggelegen delen van de stad te voorkomen, past Rijnland daarom in beperkte mate voorbemaling toe als er veel neerslag wordt verwacht.

Een van de kwetsbare laaggelegen delen van de stad is de Turfmarkt. Het water in de gracht staat hier enkele centimeters onder de kade en bij hevige neerslag staan geregeld de vloeren van sommige woningen blank. De coalitie zoekt voor deze specifieke locatie oplossingen, nu een verdere peilverlaging zonder aanvullende maatregelen hier niet mogelijk lijkt. Daarvoor hanteert de coalitie een bijzondere procesaanpak, de werkplaats geheten. In deze werkplaats inventariseren deskundigen die Gouda goed kennen vanuit hun eigen kennis en ervaring en samen met bewoners verschillende oplossingen. Deze oplossingen worden vervolgens voorgelegd aan de coalitie. De verwachting is dat er straks diverse parallelle sporen met diverse oplossingsrichtingen naast elkaar zullen gaan lopen.

Na het bezoek aan de Turfmarkt, lopen de deelnemers terug naar het gemeentehuis. Hier gaan ze in kleine groepjes aan de slag met ‘backcasting’. Vanuit een gewenste situatie in 2070 rekenen de deelnemers terug naar het heden om er achter te komen hoe de gewenste situatie kan worden bereikt. Dit gebeurt aan de hand van vier thema’s, te weten sociaal, juridisch, techniek & innovatie en ondernemend. Dit levert boeiende uitkomsten op. Zo is een van de ideeën om naar analogie van het energielabel een risicopaspoort voor woningen op te stellen, dat duidelijk maakt of een woning gevoelig is voor wateroverlast of funderingsproblemen. Een ander idee is om het probleem behapbaar te maken door het te faseren en op te delen. En vanuit de groep ‘techniek en innovatie’ kwam onder andere de suggestie om regenwater bewust te gaan infiltreren om de grondwaterstand op het gewenste niveau te houden. Aangezien het probleem niet heel urgent is, is er volgens deze groep ook ruimte om van Gouda een praktijklaboratorium te maken waar allerlei oplossingen kunnen worden uitgetoet. Los daarvan is het belangrijk dat er een breed gedragen omgevingsvisie wordt vastgesteld.

Terugkijken met...

“Fantastisch dat anderen betrokken zijn en willen meedenken”

Dat zegt Arianne Fijan van de gemeente Gouda. Henkjan Faber van het hoogheemraadschap van Rijnland en Ariane Tuinenburg-Jansen van Rijkswaterstaat kijken eveneens tevreden terug op de bijeenkomst van de leergemeenschap in Gouda. Ze zijn blij dat de hoofdboodschap goed is overgekomen en grondwater op de agenda staat.

“Vooraf wist ik niet goed wat ik van de bijeenkomst kon verwachten”, aldus Fijan. “Natuurlijk hoopte ik dat deelnemers met ons wilden meedenken over oplossingen, maar of dat ook echt zou gebeuren wist ik niet. Wat dat betreft vond ik het een erg geslaagde middag. Ons probleem bleek voor veel anderen herkenbaar en hun bereidheid om mee te zoeken naar oplossingen was groot. De werkvorm die daarvoor was gekozen ‘backcasting’ vond ik leuk. Zelf zat ik in het groepje ‘Ondernemend’ en de enthousiaste inbreng sterkte me in mijn idee om bij het zoeken van oplossingen voor een volgend gemeentelijk vraagstuk lokale ondernemers vanaf het begin mee te nemen.”

Fijan vervolgt: “Wat ik mooi vind is dat we door de bijeenkomst als gemeente ook diverse nieuwe contacten hebben opgedaan. Zo heeft de provincie Zuid-Holland gezegd met ons mee te willen denken. Verder heeft de directie Erfgoed & Cultuur van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap laten weten graag met ons in gesprek te gaan. Dat deze partijen hun betrokkenheid tonen is prachtig.”

Netwerken

Ook Henkjan Faber is zonder grote verwachtingen naar de bijeenkomst gegaan: “Vooraf hebben Arianne Fijan en ik met Ariane Tuinenburg-Jansen overlegd hoe we het onderwerp het beste zouden kunnen presenteren. Al pratende zijn we op de stadswandeling uitgekomen. Daarnaast hebben we kort nagedacht over een werkvorm. Verder heb ik me bewust niet met de organisatie beziggehouden en ben ik er heel open ingegaan. Terugkijkend constateer ik dat de bijeenkomst heel geschikt is om te netwerken, aangezien er allemaal mensen zijn die op de een of andere manier met hetzelfde onderwerp bezig zijn. En hoewel ik geen totaal nieuwe dingen heb gehoord, heb ik toch wel inspiratie op gedaan. Zo ben ik gecharmeerd van het idee om een risicopaspoort voor woningen te ontwikkelen.”

“Door de bijeenkomst als gemeente hebben we ook diverse nieuwe contacten opgedaan.”

“Ik ben heel tevreden dat onze hoofdboodschap helder is overgekomen, te weten dat je als gemeente of waterschap een complex vraagstuk als de waterproblematiek in de Goudse binnenstad, niet in je eentje kunt oplossen. Verder denk ik dat de deelnemers, ondanks het specifieke karakter van de binnenstedelijke problematiek van Gouda, zinvolle dingen hebben gehoord. Bijvoorbeeld hoe je kunt samenwerken bij de aanpak van complexe vraagstukken, maar ook hoe je via de werkplaatsmethode ervaringskennis kunt mobiliseren. Verder denk ik dat in ons verhaal over de bodemdaling in Gouda genoeg informatie zat, die elders ook toepasbaar is.”

“Ons probleem bleek voor veel anderen herkenbaar en hun bereidheid om mee te zoeken naar oplossingen was groot.”

Grondwater

Dat de problematiek van de bodemdaling in de Goudse binnenstad het hoofdthema was van de leergemeenschap, is voornamelijk te danken aan Ariane Tuinenburg-Jansen. Vanuit Bodem+ benadrukt zij al enige tijd hoe belangrijk het is om bij ruimtelijke plannen niet alleen aandacht te besteden aan oppervlaktewater, maar ook aan grondwater. Gebeurt dat niet, dan kunnen er problemen ontstaan, zoals bij de Rotterdamse OV-terminal. Door de enorme overkapping van het nieuwe station sijpelde regenwater niet langer naar de ondergrond, maar verdween het linea recta naar het riool. Hierdoor en door de aanleg van het nieuwe metrostation en het aanbrengen van diepwanden, daalde de grondwaterstand rond de OV-terminal en waren er aanvullende maatregelen nodig

“Het is belangrijk om bij ruimtelijke plannen niet alleen aandacht te besteden aan oppervlaktewater, maar ook aan grondwater.”

“De leergemeenschappen hebben tot nu toe ook weinig aandacht besteed aan grondwater”, stelt Tuinenburg-Jansen. “Dat is niet vreemd. De bijeenkomsten vinden hun oorsprong in de watertoets en daarbij zijn oppervlaktewater en wateroverlast het meest zichtbaar. Deze onderwerpen hebben tot nu toe dan ook de meeste aandacht gekregen. Binnen de coördinatiegroep – de groep die boven de leergemeenschappen staat – waren we het echter eens dat het goed zou zijn om ook grondwater op de agenda te zetten, onder andere vanwege de funderingsproblemen die ontstaan bij te lage grondwaterstanden. De Goudse casus was daar geschikt voor. Het mooie van deze casus is dat het niet alleen over wateroverlast gaat, maar ook over wateronderlast en alle bijbehorende problemen. Natuurlijk was grondwater slechts een deelonderwerp tijdens de bijeenkomst. Toch hoop ik van harte dat de deelnemers hebben meegekregen hoe belangrijk het is om ook hier aandacht aan te besteden.”

Reacties van deelnemers

Nieuwsgierigheid

“De reden dat ik naar de bijeenkomst ben gekomen was nieuwsgierigheid”, vertelt Jan Strijker, beleidsmedewerker Water bij de provincie Zuid-Holland.

“Zelf houd ik me bezig met bodemdaling in het landelijke gebied en ik wilde graag weten wat er in stedelijke gebieden gebeurt. Het verhaal van Gouda maakte duidelijk dat gemeenten in stedelijk gebied met dezelfde vraagstukken worstelen als in het landelijke gebied. Overigens had ik me niet gerealiseerd dat de problematiek in de Goudse binnenstad echt weer anders is dan in de wijken er omheen, waar alle panden zijn onderheid.

Verder vond ik het boeiend om te horen dat sommige panden in de binnenstad op oude scheepshuiden zijn gefundeerd en daardoor geleidelijk meezakken met de omringende grond. Misschien is een dergelijke vorm van funderen in veenweidegebieden niet eens zo'n gekke oplossing. Wat ik erg herkende is dat je vraagstukken rond bodemdaling niet alleen op kunt lossen, maar uitsluitend samen met andere partijen.”

“Andere invalshoeken”

Als specialist Riolering en Stedelijk Waterbeheer bij Royal HaskoningDHV adviseert André 't Jong de gemeente Gouda over het vernieuwen van het rioolstelsel in de Goudse binnenstad.

Via een medewerker van de gemeente Gouda werd hij gewezen op de bijeenkomst van de leergemeenschap. “De Goudse problematiek kende ik al. Toch heb ik nieuwe dingen gehoord. Zo kwam iemand met de suggestie om de slappe veengrond te verstevigen zodat de verzakkingen stoppen. Of dat een reële optie is, kan ik niet beoordelen, maar het is interessant om kennis te maken met totaal andere invalshoeken. Zelf zit ik midden in de riooltechniek en dan kom je niet snel tot dit soort ideeën.”

De Gouden Tip

Risicopaspoort

Ontwikkel voor gebieden met kans op wateroverlast of funderingsproblemen een risicopaspoort voor huizen, zodat bewoners weten waar ze aan toe zijn.

Kosten-batenafweging

Maak steeds een reële kosten-batenafweging. Blijf bijvoorbeeld geen geld pompen in woningen die in het verleden op een te laaggelegen locatie zijn gebouwd en vanaf het begin te maken hebben gehad met wateroverlast.

Werk met verschillende scenario's

Staar je niet blind op één oplossing maar werk met verschillende scenario's. Werk bijvoorbeeld een scenario uit met traditionele en een met innovatieve oplossingen.

Wees helder over kansen en beperkingen

Geef duidelijk aan waar bepaalde activiteiten kansrijk zijn en waar niet. Wijs bijvoorbeeld aan waar wel en geen nieuwe woningbouw kan plaatsvinden en waar bestaande bebouwing op termijn wordt gesloopt zonder herbouwmogelijkheden.

Breed draagvlak

Zorg bij ingrijpende ruimtelijke ingrepen voor een breed gedragen omgevingsvisie door alle betrokkenen vanaf het begin mee te laten praten en denken.

Wees reëel

Maak in gebieden zoals de Goudse binnenstad duidelijk dat niet 100% van de historische panden behouden kan blijven.

Innovatiebroednest

Ontwikkel een 'Broednest innovatie' waarin inhoudelijke partijen samenwerken met banken en het bedrijfsleven (triple helix).

Faseer en deel op

Maak problemen behapbaar door ze te faseren en op te delen in kleinere deelproblemen.

